

KRISTOLOŠKI HIMAN (Ef 1,3–14)

Uvod

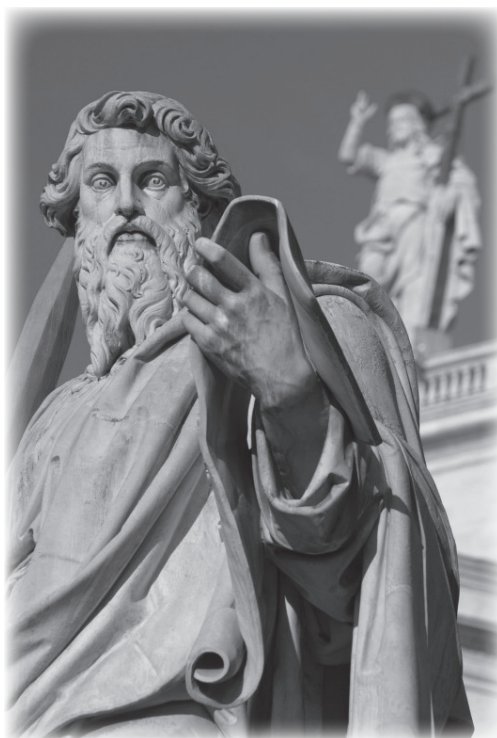
Na četvrtoj godini studija na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu u Zagrebu studenti slušaju kolegij Kristologija u kojemu se govori o suvremenoj kristologiji, biblijskoj kristologiji u kojoj se obrađuju korijeni, predpashalna i pashalna kristologija te univerzalnost spasenja po Kristu. U trećemu dijelu toga kolegija govori se o povijesno-dogmatskom razvoju, pobliže o krivovjerjima i crkvenim saborima; o srednjovjekovnoj i modernoj kristologiji. Četvrti se dio kristologije zove sustavna kristologija. Ovaj kolegij pomaže pri upoznavanju izvora, tradicije te suvremenoga tumačenja vjere u Krista¹.

Jedan od bitnih elemenata u ovom kolegiju jest i pisani rad. Za temu svoga rada izabrao sam kristološki himan iz Poslanice Efežanima (Ef 1,3–14) jer sam upravo u ovom kristološkom himnu uočio puno zanimljivosti koje se tiču našega spasenja. Čitajući ovaj himan možemo primijetiti i govor o ljubavi Božjoj prema ljudima bez koje ne bi bilo ništa. U ovom radu želimo ponajprije nešto reći o samoj nominalnoj definiciji kristologije i soteriologije, o Bibliji NZ-a, tj. o Pavlovoj Poslanici Efežanima, a zatim i o samoj problematici kristološkoga himna.

Kristologija

Kada čujemo riječ „kristologija“, tada odmah pomislimo na osobu Isusa Krista iz Nazareta koji se je radi nas i našega spasenja utjelovio i postao čovjekom. Druga misao koja će

Damir Ceković

■ ■ ■
“Isus Krist, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe oplijeni uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan.”

¹ Usp. Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet, *Red predavanja 2009./2010.*, str. 125.

možda doći jest i ta da je to govor o Isusu Kristu ugrubo rečen. Kako bismo što točnije definirali riječ „kristologija“, važno je vidjeti etimologiju riječi. Riječ „kristologija“ sastavljena je od dvije riječi: grč. „Hristos“ i „logos“ što doslovno znači govor ili naučavanje o Isusu Kristu; naučavanje i razmišljanje, vođeno i potpomognuto vjerom, nastoji odgovoriti na pitanje: „Tko je Isus Krist?“² U ovoj se rečenici na poseban način ističe riječ „vjera“, a za kristologiju je vjera konstitutivni element u kojemu se tek može govoriti o Isusu Kristu. Kada promatramo Isusa vjerom, tada dolazimo do Krista, a govoriti o Kristu znači ispovijedati svoju vjeru u njega. Od samih početaka kršćanska je zajednica rabila izraz Krist što dolazi od grč. riječi „Hristos“, latinizirano „Christus“, kojim se prevodi hebr. „Mešiah“ – Mesija, Pomazanik.³ Važno je spomenuti kako je to jedan od naziva i titula kojim je prva kršćanska zajednica ispovijedala svoju vjeru u povijesnu osobu Isusa iz Nazareta kao onoga koji se je utjelovio radi nas i našega spasenja. Dakle, izraz „Krist“ izvorno nije ime ili prezime ili nadimak za Isusa iz Nazareta, nego je ispovijest vjere; kada kršćanin kaže: „Isus Krist“, on zapravo ispovijeda svoju vjeru: „Isus je Krist, Pomazanik Božji, Spasitelj.“⁴ Kako su u tadašnjemu svijetu imena označavala ulogu pojedinih osoba, a to nam je poznato i kod proroka, tako i vlastito ime Isus govori o ulozi koju je imao. Ime Isus, hebr. „Jehošua“ ili „Ješua“, u

prijevodu znači „Jahve spašava“⁵. Uistinu, kada promotrimo njegov život, tada ćemo vidjeti da je to tako, a vidljivo je i iz ovoga kristološkog himna Poslanice Efežanima da Bog po svome sinu Isusu daruje spasenje. Iz svega toga, kao što vidimo, izvire vjera bez koje se ne može govoriti o Kristu, zato i kažemo da je kristologija govor i tumačenje vjere u Isusa iz Nazareta kao Krista. Sada postavljamo pitanje: je li svaki govor o Kristu iz perspektive vjere? Kada promatramo povijest kristologije, vidjet ćemo kako su se mnogi ljudi zanimali za osobu Isusa iz Nazareta, a potom i za Krista vjere. Imamo i nekršćanske spise koji svjedoče o tome, kao što su spisi Plinija Mlađega, Kornelija Tacita, Gaja Svetonija, i židovske Josipa Flavija te Židovske starine i Talmud. Ovi izvori govore s povijesnoga stajališta i potvrđuju na jedan način da se o osobi Isusa iz Nazareta može govoriti bez prisutne vjere. A svaki se govor u kojemu do izražaja dolaze samo povijesne činjenice o njemu kao povijesnoj osobi –čovjeku Isusu iz Nazareta – naziva „isusologija“. Iz činjenice da se kristologija oslanja na govor vjere koji je moguć samo u zajednici kršćana vidimo kako oni vjerom prihvaćaju kontinuitet između Isusa iz Nazareta kao povijesne osobe i Krista vjere. U slučaju isusologije vidimo da se ona po bitnome razlikuje od kristologije zato što razdvaja povijesnoga Isusa iz Nazareta od Krista vjere. Vidimo kako su odjednom iz shvaćanja i poimanja isusologije osobe Isusa Krista nastale dvije osobe i da se gubi pravi identitet i da među njima nema kontinuitea. Ovakvo preciziranje, međutim, moglo bi zavesti čitatelja jer bi mu se

2 Usp. KARLIĆ, I., *Bogočovjek Isus Krist – Uvod u kristologiju I*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., str. 9.

3 *Isto.*

4 *Isto.*

5 *Isto.*

moglo učiniti da na pitanje o identitetu Isusa Krista može jednostavno odgovoriti pomoću dogmatskih izričaja koje je dvadesetostoljetna kršćanska tradicija iznosila, proglašavala i tumačila o Isusu Kristu⁶. Zato nam je važno promatrati osobu Isusa Krista u povijesnom kontekstu u kojemu je živio i cilj njegova javnoga djelovanja da bismo zatim mogli bolje shvatiti i povezati vjerom povijesnu osobu Isusa i Krista vjere. Nakon ovoga ulomka o kristologiji možemo zaključiti kako se je kristologija razvila upravo radi produbljenja i boljega shvaćanja vjere u Isusa Krista. Važno je spomenuti i to kako na početku i u središtu kršćanske vjere i zajednice ne stoji nikakva knjiga ili apstraktna ideja, nego upravo živa osoba Isusa Krista na kojega pogled upire cijeli Novi zavjet i za kojega on svjedoči⁷.

Povezanost kristologije i soteriologije

U kristološkomu himnu iz Poslanice Efzazima (1,3–10) primjećujemo govor o Božjemu naumu spasenja za nas ljude pa upravo s toga stajališta moram spomenuti i soteriologiju. U klasičnoj se kristologiji kristologija razlikuje od soteriologije. Kristologija je sustavno razmišljanje o osobi Isusa Krista koje nastoji odgovoriti na pitanje: „Tko je Isus Krist?“ Soteriologija pak istražuje njegovo djelo spasenja i nastoji odgovoriti na pitanje: „Što je Isus Krist učinio i koje značenje on ima za nas?“ Zapravo, kristologija sustavno razmišlja o osobi Isusa Krista dok soteriologija sustavno razmišlja o njegovu djelu otkupljenja.⁸ Važno je naglasiti da se kla-

sični kristološki traktat upravo zbog navedenih razlika u proučavanju osobe Isusa Krista dijeleli na „De Verbo incarnato“ (O Utjelovljenoj Riječi) i „De Christo Redempore“ (O Kristu Otkupitelju). U suvremenoj kristologiji upravo se želi nadići ta podjela koja kristologiju dijeli na dva dijela i želi se postići jedinstvo između utjelovljenja i otkupljenja Isusa Krista. Zapravo se želi reći da kristologija mora biti po svojoj naravi soteriološka, i obrnuto: soteriologija je po svojoj naravi kristološka; kristologija utemeljuje soteriologiju koja je, sa svoje strane, bitna dimenzija kristologije.⁹ Ovdje se želi naglasiti da nije bitna samo smrt već i utjelovljenje i cijeli život i djelovanje Isusa Krista. Tu se pojavljuje još jedna vrlo važna riječ „proegzistencija“ od lat. „pro –egzistere“ što znači „biti za druge“, a o njoj će biti govora u tumačenju himna. Uza sve ovo važno je spomenuti i tri kristološke metode ili smjera, a to su kristologija odozgo ili deduktivna metoda, kristologija odozdo ili induktivna metoda i kristologija iznutra. Kristologija odozgo polazi od ispovijesti vjere u trojedinoga Boga, a polazišna joj je točka postpashalna vjera u Isusa kao Krista, Jedinorođenca Očeva, Sina Božjega i preegzistentne riječi Božje Logosa koja se utjelovila, tj. postala čovjekom te otkupila i spasila svijet.¹⁰ Druga se metoda javlja kao reakcija na preveliko naglašavanje Kristova božanstva te za polazište uzima povijesnu osobu Isusa iz Nazareta kakvu susrećemo u evanđeljima, i to u svjetlu postpashalne vjere. Još je bitno naglasiti za ovu metodu da je uzlazna od čovjeka prema Bogu. Metoda iznutra je treća

6 *Isto*, str. 10.

7 *Isto*, str. 11.

8 *Usp. Isto*, str. 13.

9 *Isto*, str. 13.

10 *Isto*, str. 16.

metoda koja mora svjesno polaziti od odnosa vjere s Isusom Kristom Spasiteljem, i to vjere koju danas ispovijeda zajednica kršćana.

Poslanica Efežanima

Govoreći o Poslanici Efežanima važno je za nju reći da pripada kanonu Svetoga pisma Novoga zavjeta te da je nastala 60-ih godina. Iz nje saznajemo da je Pavao na svome trećem misijskom putovanju. Središnja tema Poslanice Efežanima jest: misterij Božji (misterij – otajstvo), zasnovano od vijeka, skriveno vjekovima, ostvaren u Isusu Kristu, objavljen apostolu, a odjelotvoruje se u Crkvi. Poslanica nadalje slavi taj naum kao sveopću zbilju, istodobno zemaljsku i nebesku, tj. gleda na taj naum kao na novo stvaranje u Kristu. Govori kako se Božji naum širi od Glave koja je Krist prema ostalim vjernicima koji su po njemu predodređeni za spasenje.¹¹ Nadalje, egzegeti postavljaju pitanje je li Poslanicu Efežanima doista napisao Pavao s obzirom da je u Efezu boravio tri godine, a sama Poslanica nema navedenih naslovnika. Budući da nemamo navedenih naslovnika, smatra se da je Poslanica Efežanima mogla biti upućena bilo kome ili svima svetima u Kristu Isusu, zato mnogi drže da je ona cirkularno pismo namijenjeno čitanju u mnogim gradovima.¹² Ovime se želi reći da ima opći karakter, premda je naslovljena na Crkvu u Efezu. Pitanje autorstva Poslanice pripada u biblijske znanosti pa to pitanje prepuštamo njima. Ideju

koju je autor imao prilikom pisanja ove Poslanice mnogi povezuju s utjecajima grčke filozofije. Pisac nadalje koristi kršćanski gnosticizam kako bi se suprotstavio tadašnjim herezama i kako bi što bolje objasnio ulogu Isusa Krista u svijetu.¹³ Ovih nekoliko natuknica služi da bismo vidjeli povijesno okružje i temu same Poslanice te kako bismo što bolje mogli proniknuti u sam kristološki himan.

Kristološki himan u Ef 1,3–14

U pisanju ove Poslanice Pavao koristi kvaziliturgijeki jezik židovskoga blagoslova upravo zato da bi naglasio ulogu Krista i kršćana u Božjemu planu ujedinjenja u Kristu svih stvari na nebu i na zemlji.¹⁴ Ovdje se želi naglasiti da je misterij Božje volje oduvijek postojao, i prije stvaranja svijeta, te je Bog predodredio kršćane za posinstvo u Isusu Kristu, tj. govori da su oni otkupljeni njegovom krvlju te da su zadoobili oprostjenje prijestupa po bogatstvu njegove milosti (Ef 1,7). Čitajući hvalospjev možemo primijetiti kako je on ritmiziran i kako slavi rasporedbu milosti Božje, a ta se ritmiziranost očituje upravo u riječi Krist dok doksološke formule određuju cilj ovoga hvalospjeva.¹⁵ Uistinu, riječ Krist ritmizira ovaj hvalospjev jer na sebe nadovezuje izričaje kao što su posinstvo, obznana volje, izabranje, otkupljenje njegovom krvlju, blagoslov, predodređenje, punina vremena i uglaviti sve u Kristu. Uz pomoć ovih pojmova protumačiti ćemo ovaj kristološki hvalospjev.

11 NOVI ZAVJET, *S uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., str. 535.

12 Usp. BROWN, E. R., *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., str. 626.

13 *Isto*, str. 633.

14 *Isto*, str. 621.

15 Usp. NOVI ZAVJET, *S uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, str. 541.

Proegzistencija

U ovomu hvalospjevu možemo primijetiti jedan pojam koji nije izrečen u tekstu, ali kada pročitamo tekst, možemo shvatiti da je to riječ proegzistencija, od lat. „pro-egzistere“, što znači biti za druge, jer se po Isusu Kristu vrši izabranje, obznana volje, posinjenje, otkupljenje krvlju. Kada uđemo u etimologiju glagola s prefiksom „pred-“ možemo vidjeti kako se u tomu smislu stalno naglašava apsolutna inicijativa Božja.

Drugi pojam koji privlači isto tako posebnu pozornost u ovomu hvalospjevu te je isto tako važan za naše spasenje jest predodređenje. Kaže se u hvalospjevu: „u ljubavi nas predodredi za posinstvo, za sebe, po Isusu Kristu“ (Ef 1,5). Možemo primijetiti kako riječ „predodrediti“ u himnu stavlja poseban naglasak na apsolutnu Božju inicijativu i da je to Božja riječ o našem sinovskom posinjenju koja ne umanjuje našu odgovornost, već je naprotiv potiče. A potvrdu za to nalazimo u završetku himna Ef 1,11–14.

Slobodna volja

Uz predodređenje moramo spomenuti i važnost slobodne volje. „Svemogući je Bog sazdao čovjeka ispravno, sa slobodnom voljom, i postavio ga u raj, te je želio da ostane u svetosti pravde. Služeći se loše slobodnom voljom čovjek je sagriješio i pao te je postao gomila za propast za čitav ljudski rod. Dobri i pravedni Bog je iz te gomile za propast, po svom predznanju izabrao za život one koje je po milosti predodredio“ (Rim 8,26; Ef 1,11) i njih je predodredio za vječni život.¹⁶ Uz riječ „predodređenje“ spominje se i pojam „posinstvo“ jer nas je Bog po svome Sinu odredio kako bismo bili sinovi u Sinu.

16 DH 621.

Sinovstvo

Zato i sam Isus u svome govoru govori o Ocu svojemu i Ocu našem. Na taj se način želi reći to da smo mi ljudi posinjani i da je naše sinovstvo drukčije od sinovstva Isusa Krista, jer je njegovo sinovstvo jedinstveno. O tome nam svjedoči i sama formula ispovijesti vjere koju sv. Pavao koristi na početku ovoga himna: „Blagoslovljen Bog i Otac Gospodina našega Isusa Krista“ (Ef 1,3). Ona nam želi naglasiti sam odnos koji Isus Krist, tj. Sin, ima prema Ocu i da je on samo njegov Otac. Ljudi dolaze u zajedništvo s Isusovim Ocem po Isusu: ako je on naš Gospodin, ako ga takvim priznajemo, onda će „njegov Otac“ biti i „naš Otac“, postat ćemo sinovi i kćeri njegova Oca (usp. Rim 8,15; Gal 4,6).¹⁷ A kako ne bismo zapali u adopcionizam (hereza čiji su predstavnici tvrdili da je Isus Krist posvojeni Sin Božji), pomaže nam ova kratka ispovijest vjere. Ona nam svjedoči da je Isus Krist pravi Bog i pravi čovjek te da ljudskim rođenjem, na koje se odlučio kako bi nas spasio i posinio, nije izgubio ono pravo božanstvo, već da je to jedna te ista osoba, Božji i čovječji Sin, koji je bio od vijeka poznat Ocu, te nije posinjani i zamišljeni Božji Sin nego pravi.¹⁸

Nadalje, u hvalospjevu se govori o djelu »otkupljenja njegovom krvlju«, o pashalnomu misteriju: mucni, smrti i uskrsnuću, kako bi ostvario Očev naum spasenja koji je upravo zasnovan u njemu (Kristu). Zatim imamo izraz »punina vremena« koji je po sebi dvojak i može govoriti o utjelovljenju i o punini vremena koja označava rast Crkve započet uskrsnućem te spasenjski način na koji Bog vodi povijest njezinu ispunjenju.¹⁹

17 KARLIĆ, I., *Bog Otac – Otac Isusa Krista i Otac ljudi*, *Obnovljeni život* (54) 1, Split, 1999., str. 59.

18 DH 619.

19 Usp. NOVI ZAVJET, *S uvodima i bilješkama Eku-menskog prijevoda Biblije*, str. 542.

Uglaviti sve u Kristu

Nakon toga se u ovom hvalospjevu pojavljuje tema rekapitulacije koja se javlja u retcima koji govore o uglavljanju svega u Kristu. Stoga to neki prevode da će se »objediniti sav svemir pod jednim glavarem, Kristom«. Na poseban je način taj redak igrao značajnu ulogu u kršćanskoj teologiji poslije Ireneja. Čitajući ovaj hvalospjev možemo primijetiti kako cijeli naum Božji ide od objave po Isusu Kristu prema onomu krajnjem događaju, a to je uglavljenje u Krista. Predodređeni Očevom ljubavlju i oprani krvlju Sina naš stari čovjek nestaje, a mi postajemo novim čovjekom koji je dio tijela Kristova. Važno je ovdje naglasiti da su svi ljudi oduvijek mišljeni i željeni u Kristu Otkupitelju, od početka su oblikovani prema njemu, usmjereni na njega, stavljeni u radikalnu povezanost s njim.²⁰ Stoga možemo zaključiti da je Krist glava svega stvorenoga, tj. cijeloga svemira, a zatim i Crkve. U zadnjemu dijelu hvalospjeva imamo izraženu vjeru u Krista (Mesiju) koju su imali judeokršćani i kršćani obraćeni s poganstva.

Zaključak

U uvodu smo postavili temu i cilj kako bismo mogli što bolje ostvariti ciljeve ovoga rada. Na poseban je način u ovome himnu spominjan Očev naum koji je imao za naš spas već od vjekova po svome sinu Isusu Kristu. Tu susrećemo soteriologiju koja govori o Božjemu djelu otkupljenja pa je zato bilo prikladno reći nešto i o toj temi prije razlaganja i tumačenja kristo-

loškoga himna Ef 1,3–14. U radu smo naglasili kako se kristologija i soteriologija međusobno prožimaju i kako jedno bez drugoga nije potpuno: kristologija nadopunjava soteriologiju, a soteriologija kristologiju. Zatim smo govorili općenito o Poslanici Efežanima kako bismo lakše ušli u bit Poslanice za kasnije tumačenje. U tumačenju smo opisali oblik u kojemu je napisan ovaj hvalospjev, a zatim postavili u središte riječ Krist te na nju dodali ostale izraze koji se pojavljuju u ovome hvalospjevu. Neke od tih izraza detaljnije smo obradili uz pomoć literature i tako smo stvorili malo tumačenje ovoga himna koji je prebogat soteriološkim izrazima koji su važni za nas ljude i za naše spasenje.

Literatura

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET, *Red predavanja 2009./2010.*

KARLIĆ, I., *Bogočovjek Isus Krist – Uvod u kristologiju I*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.

NOVI ZAVJET, *Suvodima i bilješkana Ekumenskog prijevoda Biblije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.

RAYMOND E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

HEINRICH DENZINGER – PETER HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.

I. KARLIĆ, *Bog Otac – Otac Isusa Krista i Otac ljudi*, *Obnovljeni život* (54) 1, Split, 1999.

BIFFI, G., *Isus iz Nazareta – Središte svemira i povijesti*, Verbum, Split, 2006.

20 BIFFI, G., *Isus iz Nazareta – Središte svemira i povijesti*, Verbum, Split, 2006., str. 115.